

Muistio

14.9.2022

Kansallinen rikosentorjuntakilpailu 2022

Raadin päätös 14.9.2022

Kilpailun teema ja tausta

Rikosentorjuntaneuvosto järjestää vuosittain kansallisen rikosentorjuntakilpailun, jonka voittaja edustaa Suomea vuoden 2022 [Euroopan rikosentorjuntakilpailussa](#) (ECPA). Kilpailun teema tuli puheenjohtajamaa Tsekiltä, joten kansalliseen kilpailuun etsittiin hankkeita ja käytäntöjä, joita tehdään *erityisen haavoittuvien uhrien parissa*. Tällaisia voi olla esimerkiksi käytännöt, joilla *tunnistetaan haavoittuvia rikoksen uhreja varhaisessa vaiheessa ja ehkäistään uudelleen uhriksi joutumista*. Lisäksi etsitään hyväksi todettuja keinoja *ehkäistä sekundaarista uhriutumista*, esimerkiksi epäoikeudenmukaisen kohtelun kokemuksia, sekä *parantaa rikosten ilmoitusaktiivisuutta*. Hankkeet voivat siten keskittyä esimerkiksi viranomaisten viestinnän kehittämiseen, haavoittuvien uhrien tavoittamiseen ja heidän luottamuksensa saamiseen sekä uhrien tunnistamisen ja auttamistyön menetelmien kehittämiseen. Lisäksi hanke voi liittyä *tietoisuuden lisäämiseen erilaisten haavoittuvien ryhmien* kuten lasten ja vanhusten tai esimerkiksi internetissä tapahtuvan seksuaalisen hyväksikäytön uhrien *tarpeista*.

Suomen ja myös Euroopan rikosentorjuntakilpailussa ehdokkaat arvioidaan seuraavien kriteerien perusteella: (1) Hankkeen tulee keskittyä rikollisuuden tai rikollisuuden pelon torjuntaan nimetyn teeman puitteissa. Lisäksi (2) hankkeen tulisi olla dokumentoidusti tuloksellinen, sen tulisi (3) perustua yhteistyöhön ja (4) olla toistettavissa muissa jäsenmaissa sekä (5) olla innovatiivinen.

Suomen kilpailun voittajan valitsi syyskuussa oikeusministeriön kokoama riippumaton raati, johon kuului johtava asiantuntija Heidi Kankainen sisäministeriön poliisiosastolta, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen johtava asiantuntija, oikeuspsykologian dosentti Taina Laajasalo sekä neuvotteleva virkamies, valtiotieteiden tohtori Minna Piispa oikeusministeriöstä. Kukaan raadin jäsenistä ei ollut estynyt arvioimaan hankkeita. Raadin sihteerinä toimi erityisasiantuntija Saija Sambou oikeusministeriöstä.

Kilpailuun lähetetyt ehdokkaat, niiden kuvaus ja arvio

Kansalliseen rikosentorjuntakilpailuun ilmoittautui määräaikaan 26.8.2022 mennessä kaksi ehdokasta, Asuinaluelähtöinen ympäristötyö -hanke ja Vakavien rikosten jälkikäsitteily (SAUMA) -hanke.

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Eteläesplanadi 10 00130 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	kirjaamo.om@gov.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

Asuinaluelähtöinen ympäristötyö -hanke

Kuvaus:

Naapurustotyössä lähtökohtana on mahdollistaa avun piiriin pääseminen heikoimmassa asemassa oleville päihteidenkäyttäjille ja tehdä naapurusto turvattomasta paikasta turvallisemmaksi tilaksi, kun yhteisö ei pelkää heitä vaan pyrkii huolehtimaan heistä ja heidän turvallisuudestaan. Naapurustotyö vastaa koronaepidemiasta johtuneisiin rajoitustoimiin, jotka ovat heikentäneet erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten pääsyä heidän tarvitsemiin palveluihin. Erityisen heikko asema on nuorilla ja naispuolisilla päihteidenkäyttäjillä. Kaduilla vailla suojaa aktiivisesti päihteitä käyttävä ihminen altistuu jatkuvasti riskille tulla hyväksikäytetyksi ja kaltoinkohdelluksi.

Hankkeen tavoite oli luoda *yleinen ympäristötyön malli*, joka toimipaikasta, alueesta ja toimijoista riippumatta antaa rakenteen ja hyviä käytänteitä naapurustotyön tekemiseen. Hankkeen tavoitteina oli myös koota yhteen Helsingin seudun hyvät käytänteet ja määritellä tarkemmin ympäristötyö. Lisäksi tavoitteena oli luoda toimiva viestintäkanava, joka mahdollistaa naapuruston matalankynnyksen kommunikoinnin, lisätä turvallisuuden tunnetta alueen asukkaille, alueella aikaansa viettäville ihmisille sekä muille toimijoille, ympäristön siistiytyminen ja levottomuuksien väheneminen, päihteitä käyttäviin ihmisiin kohdistuvan stigman purkaminen, me-hengen lisääntyminen sekä elävän ja yhteisen kaupunkikulttuurin synnyttäminen.

Hankkeen aikana on pilotoitu ympäristötyön mallia, joka sisältää neljä keskeistä näkökulmaa; viestinnän, jalkautuvan työn koordinoinnin, alueen yhteishengen ja yhteydenpidon.

Raadin arvio:

- 1) Hankkeen tulee keskittyä rikollisuuden tai rikollisuuden pelon torjuntaan nimetyn teeman puitteissa

Raadin mielestä hanke lähestyy koordinoitulla monialaisella työtavalla ajankohtaista aihetta, monien pelkäämää päihteiden käyttöä ja korona-ajan lisäämää turvattomuutta päihdeongelmista kärsiville ihmisille. Monialaisella ja koordinoitulla työtavalla (jonka on havaittu paikallisella työllä lisäävän rikoksentorjuntatyön tehokkuutta, ks. RT-ohjelman arvio) puretaan ennakkoluuloja ja sitä kautta vähennetään asukkaiden pelkoa päihteidenkäyttäjiä kohtaan sekä madalletaan kynnyksiä ja tuetaan heidän hakeutumistaan palveluihin. Hakemuksessa erittäin haavoittuvassa asemassa oleviksi on mainittu esimerkiksi päihteitä käyttävät nuoret ja naiset. Raati arvioi, että hankkeessa kehitetyn työtavan yksi tavoite on rikollisuuden ja rikoksen pelon vähentäminen. Esimerkkinä haavoittuvien uhrien tukemisesta mainittiin rikosilmoitusten tukeminen, mutta muutoin toimenpiteitä olisi voitu avata laajemminkin. Hanke toteuttaa kuitenkin kilpailuilmoituksessa mainitun viranomaisyhteistyön kehittämisen, ja sen vahvuus on koordinoinnin kytkeminen asuinaluelähtöiseen ympäristötyöhön. Viestintäkanavien kehittämisen raati näki myös liittyvän kilpailun teemaan, vaikka se ei ollutkaan hankkeen ensisijainen tavoite, jäi hakemuksessa hieman epäselväksi ja meni haavoittuvuusaspektista melko kauas.

Raati arvioi myös, että hanke onnistuessaan ehkäisee haavoittuvien uhrien epäoikeudenmukaisen kohtelun kokemuksia ja lisää tasapuolisen osallistumisen mahdollisuuksia. Raati pahoitteli, ettei hakemuksesta ilmennyt päihteidenkäyttäjien osallistamisen muoto, miten heitä otetaan mukaan ja informoidaan palveluista. Myöskään hankkeen teoreettista taustaa asuinalueilla ja yhteisöissä tehtävän työn rikoksia vähentävästä vaikutuksesta ei ollut ainakaan hakemuksessa vielä kirjattu auki; näitä voisi hyödyntää tulosmuuttajien suunnittelussa ainakin myöhemmässä vaiheessa, kun työ jatkuu ja sitä toivottavasti arvioidaan.

Raati totesi, että hanke kuuluu myös päihteiden ehkäisyn kentälle, mutta toisaalta päihteidenkäytöllä ja rikollisuudella on yhteys toisiinsa ja niiden ehkäisyä tehdään yhteistyössä. Hanke on ansiokkaasti kytketty päihteidenkäyttöä ehkäiseviin kansallisiin strategioihin, jotka ovat myös olleet rikosentorjuntaneuvoston toimintasuunnitelmissa.

2) hankkeen olisi hyvä olla dokumentoidusti tuloksellinen

Raati totesi, ettei hankkeesta ole olemassa toistaiseksi minkäänlaisia edes prosesseja kuvaavia arvioita. Ainoa aineisto on toistaiseksi kesällä pidetyn ns. kehittämispäivän palaute, jota on hyödynnetty ympäristötyön mallin kehittämisessä. Raati oli huolissaan siitä, että hankkeessa ei ollut suunniteltu kohderyhmältä kerättävää palautetta, ja toivoi, että se hankkeen jatkuessa nostetaan esille. Hankkeen teoreettista taustaa asuinalueilla ja yhteisöissä tehtävän työn rikoksia vähentävästä vaikutuksesta ei ollut hankkeessa kirjattu auki; näitä olisi voitu hyödyntää tulosmuuttujien suunnittelussa ainakin myöhemmässä vaiheessa, kun työ jatkuu ja sitä toivottavasti arvioidaan.

3) perustua yhteistyöhön

Raadin mielestä hankkeen positiivinen puoli löytyy sen laajasta yhteistyöstä viranomaisten ja järjestöjen välillä ja matalan kynnyksen yhteistyöstä, joka mahdollistaa sen, että jos/kun yhteistyön malli lähtee kantamaan, se jää rakenteisiin. Vahvuus on koordinoinnin kytkeminen moniammatilliseen yhteistyöhön oikea-aikaisin toimin. Mukana yhteistyössä on laaja-alaisesti viranomaisia, järjestöjä ja alueen muita toimijoita. Helsingin poliisilaitoksen ennalta estävä toiminto on poliisin perinteisten toimintamallien ulkopuolelta tunnistanut tarpeen asukaslähtöiseen ympäristötyöhön ja antanut henkilöstöresurssia mallin pilotointiin ja kehittämiseen. A-klinikkasäätiö yhdessä muiden jalkautuvaa työtä tekevien päihdejärjestöjen kanssa on tuonut päihteitä käyttävien ihmisten näkökulman. THL:llä ympäristötyö on kirjattu uutena kehittämistoimena [Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman väliarviointiin](#), ja muihin kansallisiin strategioihin ja periaatepäätöksiin. THL on mukana suunnittelemassa ja kehittämässä ympäristötyön hyviä käytäntöjä, jotta toimintamalli ja siihen liittyvät hyvät käytännöt saadaan levitettyä myös muualle Suomeen, erityisesti suurimpiin kaupunkeihin. Helsingin kaupungin turvallisuus- ja valmiusyksikön edustajat ovat fasilitoineet henkilöstöresurssija ratkaisujen pohtimiseen ja tilaisuuksien järjestämiseen. Asukasyhdistykset -taloyhtiöiden edustajat ovat asukasilloissa ja mallinnuksen työryhmien kokouksissa tuoneen asukkaiden huolet ja näkökulmat esiin.

4) olla toistettavissa muissa jäsenmaissa

Raati harmitteli, että hankkeessa neljän yhteiskehittämisen tuloksena syntyneen työn muodot ja hyvät käytännöt oli tarkemmin kuvattu vain hakemuksen liitteessä. Siellä oli nostettu esille hyvinä käytäntöinä mm. naapurustoillat, yhteystietojen helppo saatavuus, tunnistettava vaatetus jalkautuvan työn aikana ja ympäristökierrokset. Nämä voivat helpottaa hankkeen toistettavuutta muissa maissa, ja raati näkikin potentiaalia jatkossa myös hankkeen ja sen tavoitteiden vakinaistamiselle ja levitettävyydelle muissakin maissa. Erityisesti hankkeen arviota ja eri tahojen palautetta kannattaisi hyödyntää.

5) olla innovatiivinen

Vaikka hieman vastaavia työtapoja on kyllä toteutettu Euroopassa ja Suomessakin aikaisemmin, oli raati sitä mieltä, että innovatiivisuutta ja uutta luovaa toi koordinoitu monialaisen viranomaisyhteistyö mahdollistama nopea viestintä ja reagointi, 24/7 tavoitettavuus ja matalan kynnyksen lähestymisen mahdollisuus. Hankkeen tavoitteisiin on kirjattu myös osallistavan ja yhdenvertaisen rakenteen luominen, mutta näyttää siltä, ettei ole valitettavasti vielä saatu. Raati jäi toivomaan, että uutta työtapaa arvioitaisiin eri menetelmillä, vähintään haavoittuvia uhreja että toiminnassa mukana olevia tahoja haastatteleamalla.

Vakavien rikosten jälkikäsittely (SAUMA-hanke)

Kuvaus:

Restoratiiviseen oikeuteen perustuvan jälkikäsittelytoiminnan päätavoitteena on vähentää vakavasta väkivaltarikoksesta sen osapuolille, erityisesti uhrille tai uhrin omaisille, aiheutunutta inhimillistä kärsimystä ja traumaattisia oireita sekä lisätä heidän hyvinvointiaan. Tavoitteena on myös lisätä vakavaan rikokseen syyllistyneen empatiaa uhria ja tämän läheisiä kohtaan, jotta riski rikoksen uusimiseen vähenisi. Päätavoitteen toteutumiseksi hankkeessa kehitettiin *restoratiivinen dialogi*, joka sisältää aloite-, valmistelu-, kohtaamis- ja seurantavaiheen. Prosessi etenee aina uhrin tai uhrin omaisen tarpeiden mukaisesti. Tietyin edellytyksin, arvioinnin jälkeen uhri tai uhrin omainen voi tavata rikoksen tekijän turvallisessa ympäristössä kahden fasilitaattorin läsnä ollessa.

Vakavien rikosten jälkikäsittelyssä vakavan rikoksen uhri tai uhrin omainen saa mahdollisuuden käsitellä rikoksen aiheuttamia seurauksia. Jälkikäsittelytoiminta on valtakunnallista, ja sitä on toteutettu yhdeksän vuoden ajan. Ennen kohtaamista, ja heti sen jälkeen, osapuolille tehdään lyhyt haastattelu odotusten täyttymisen ja tunnetilan selvittämiseksi.

Tavoitteena on myös ollut yhteistyöverkoston luominen uhrijärjestöjen kanssa palveluohjauksen tehostamiseksi. Tavoitteiden toteutuminen on edellyttänyt laajaa viestintää ja sen kehittämistä keskeisille kohderyhmille, organisaatioille ja suurelle yleisölle.

Raadin arvio:

- 1) Hankkeen tulee keskittyä rikollisuuden tai rikollisuuden pelon torjuntaan nimetyn teeman puitteissa

Raati arvioi, että kilpailun teemaan ”erityisen haavoittuviin uhreihin” nähden jälkikäsittelytoiminnan heikkous on sen väljässä fokuksessa kilpailun teemaan nähden. Jälkikäsittely on työtä uhrien parissa, ja uhrin menehtyessä kohdistuu uhrin omaisen selviytymiseen, hänen kokemusten ja tunteiden käsittelyyn sekä hyvinvoinnin lisäämiseen. Kohderyhmän erityinen haavoittuvuus jää hakemuksessa ilmenevien tietojen perusteella raadin mielestä kuitenkin auki kirjoittamatta. Jälkikäsittely menetelmänä sinällään ei kuitenkaan ehkäise esimerkiksi uudelleen uhriksi joutumista, ei ole varhaisen vaiheen preventiötä haavoittuvien uhrien parissa eikä paranna ilmoitusaktiivisuutta. Sillä voidaan kuitenkin tukea henkirikoksen uhrin omaisia ja vakavan väkivaltarikoksen uhria selviytymään väkivallanteosta aiheutuneista traumaista. Raati arvioi, että se voi ehkäistä sekundaarista uhriutumista, jos se vähentää kokemuksia epäoikeudenmukaisen kohtelun seurauksista. Jälkikäsittely voi myös potentiaalisesti vähentää rikoksia tai rikoksen pelkoa, kun/jos jälkikäsittelyssä käydään läpi pelkoja tekijän vapautumisesta ja mahdolliset kostoajatukset saadaan käsiteltyä. Hakemuksessa oli kuvattu työskentelyprosessi ja se kunnioitti uhrien tarpeita, koska ennen käsittelyä selvitettiin huolellisesti sekä uhrien että tekijöiden tilanne ja tarpeet.

- 2) hankkeen olisi hyvä olla *dokumentoidusti tuloksellinen*

Tässäkään kilpailuehdotuksessa ei ole toistaiseksi tehty tieteellistä vaikuttavuustutkimusta, mutta sen vahvuutena oli selvästi ryhdikkäämpi ote tiedon keruuseen ja dokumentaatioon, johtuen osin myös pitkästä hankeajasta.

Raadin mielestä hakemuksessa oli raportoitu (mahdollista tulevaa tutkimusta silmällä pitäen) myös jälkikäsittelyn teoreettinen tausta; menetelmä nojaa restoratiiviseen oikeuteen, traumatietoiseen työotteeseen sekä rakentavan ja myötäelävän vuorovaikutuksen keskeisiin periaatteisiin (NVC). Aineistoa on olemassa, ja sitä voi tulevaisuudessa hyödyntää, mutta osa aineistosta on vanhaa ja kerätty jo hankkeen

alkuajoilta. Tiedonkeruussa ja kehittämistyössä on hyödynnetty huomioitu sekä yhteistyökumppaneiden että asiakkaiden näkökulmat. Hakemuksessa on tuotu esiin jälkikäsitteilyyn osallistuneiden uhrien positiiviset kokemukset esittelemättä kuitenkaan olennaisia yksityiskohtia aineistoista, niiden koosta tai vastausprosentista. Sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista aineistoa on kerätty.

Vaikka hankkeesta ei ole tehty vaikuttavuustutkimusta, on toiminnasta kerättyjen asiakaspalautteiden pohjalta pystytty hahmottamaan uhrien näkökulmasta tärkeitä asioita, kuten millaisissa tapauksissa ja millaisen ajan kuluessa teosta jälkikäsitteily ei palvele uhrin tarpeita. Myös tekijäpuolelle suunnatut haastattelut ovat osoittaneet, että jälkikäsitteily on vähentänyt kostoajatuksia, ja se voi mahdollinen uusintarikollisuutta vähentävä tekijä.

3) perustua yhteistyöhön

Raadin mielestä yhteistyötavoite toteutuu jälkikäsitteily-hankkeessa ja se on valmisteltu ja kehitetty yhteistyössä useiden tahojen kanssa vuosien ajan (STM, OM, KRITS, RISE, HUOMA ry, rikos- ja riita-asioiden sovittelun neuvottelukunta, Rikosuhripäivystys). Tällä hetkellä jälkikäsitteily toteutetaan kolmen työntekijän voimin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisuudessa (Länsi-Uudenmaan ja Pohjois-Suomen sovittelutoimisto) ja Rikosseuraamuslaitoksen yhteistyönä vuosittain tarkistettavin sopimuksin. Yhteistyön roolitukset on myös kirjoitettu auki selkeästi.

4) olla toistettavissa muissa jäsenmaissa

Jälkikäsitteilyn prosessit on mallinnettu, yhteistyön roolitukset ja vastuut on kuvattu hakemuksessa selkeästi ja helpottavat näin toistettavuutta muissa maissa.

5) olla innovatiivinen.

Toiminta ei raadin mielestä ole erityisen innovatiivista, koska sitä on toteutettu Suomessa jo yhdeksän vuotta ja se on rakennettu ulkomailta kerättyjen tutkimusten ja kokemusten varaan. Positiivisena pidettiin, että se onnistuessaan antaa sekä vakavan rikoksen uhrille että vakavaan rikokseen syyllistyneelle mahdollisuuden kohdata toisensa ja käsitellä tuntemuksiaan rikosprosessin päättymisen jälkeen. Tällaista ei saavuteta virallisessa oikeusprosessissa, joka vakavissa rikoksissa on väistämätön. Se voi palvella myös rikosprosessin jälkeen ”yksin” jääviä uhreja, koska aloitteenteon jälkeen se tekee uhrin suostumuksella myös palveluntarpeen arvioita ja voi ohjata heitä muihin palveluihin, vaikka jälkikäsitteily ei toteutuisikaan tai sitä ei arvioitaisi uhrille sopivaksi.

Raadin päätös

Suomessa rikoksia ehkäisevien toimien tulisi perustua tutkimuksella hankittuun tietoon ja toimien vaikuttavuutta pitäisi arvioida. Sama linjaus hankkeiden vaikuttavuuden arvioinnin suhteen on keskeinen myös Euroopan rikosentorjuntaverkoston (EUCPN) järjestämässä ECPA-kilpailussa. Suomessa on kuitenkin huomattu useilla kansallisilla kilpailukierroksilla, että pienillä rahoituksilla tai ilman lisärahoitusta toteutetuissa hankkeissa arviointi ei ole ollut mahdollista. Raati haluaakin painottaa, että ainakin isompien rikosenehkäisyhankkeiden toteutuksen arviointiin varattaisiin aina erillinen määräraha.

Tämän vuoden kilpailun teema, työ erityisen haavoittuvien uhrien parissa, ei herättänyt kansallisesti laajaa kiinnostusta. Ainoastaan kaksi hanketta osallistui kilpailuun, vaikka kilpailusta oli viestitty useita kertoja rikosentorjuntaneuvoston, sen sihteeristön ja oikeusministeriön Twitter-tileillä, sähköpostitse yhteistyökumppaneille, uutiskirjeissä ja eri tilaisuuksissa. Tähän tilanteeseen nähden raati arvioi, että

uusintakerrosta ei ollut tarpeen eikä ECPA-kilpailun määräajassa mahdollistakaan järjestää uudelleen. Huolimatta rajallisesta hakemusmäärästä raati teki päätöksen. Raati on myös huolissaan haavoittuvien uhrien parissa tehtävästä ennalta ehkäisevästä työstä, jonka kehittäminen pohjautuu usein hankelähtöisyyteen.

Raati näki molemmissa hankkeissa positiivisia puolia, laajaa ja aitoa yhteistyötä ja halukkuutta vaikuttaa kilpailun kohderyhmän tilanteeseen. Molempien hankkeiden ansiot, kehittämispotentiaali ja haavoittuvuudet raati arvioi kilpailun kriteerien pohjalta yksityiskohtaisesti, ja ne on kuvattu molempien hankkeiden arviointiosuoksissa. Raadin mielestä molemmat työmuodot ansaitsisivat jatkossa resurssia myös tutkimukseen. Hankkeilla käytettävissä olevat, usein määräaikaiset tai pienet resurssit vähentävät niiden mahdollisuuksia tulosten tilastolliseen ja laadulliseen arviointiin. Tilastollista vaikuttavuusarviointia ei ollut kummassakaan hankkeessa.

Kilpailun raati päätti esittää Asuinaluelähtöinen ympäristötyö- hanketta kansallisen kilpailun voittajaksi ja ehdokkaaksi ECPA-kilpailuun. Raadin mielestä se vastasi selvästi paremmin kilpailun teemaan. Vaikka asuinaluelähtöinen ympäristötyö ei ole uusi työmuoto sinällään, oli se selvästi saanut uutta potkua ja terävyyttä koordinoitun monialaisen yhteistyön takia. Sen vahvuutena oli laaja-alaisessa yhteistyössä tunnistettu tarve parantaa erityisen haavoittuvan ryhmän, päihteitä käyttävien nuorten ja naisten turvallisuutta ja palveluihin ohjausta, lisätä ilmoitusalttiutta sekä ylipäätään lisätä kohdennetun alueen/ympäristön turvallisuutta rikosten ehkäisemiseksi ja rikoksen pelon vähentämiseksi ilman erillistä rahoitusta. Sen nykyinen toteuttamistapa mahdollistaa onnistuessaan toimintamallin vakiinnuttamisen osaksi muidenkin paikallistoimijoiden omia rakenteita. Raati toivoi, että asuinaluelähtöisen ympäristötyön mallia, sen vaikuttavuutta ja vähintäänkin sen toteutusta arvioitaisiin sekä hankkeen kohderyhmän että toimijoiden näkökulmasta, ja se saataisiin pysyväksi toimintamalliksi myös muiden kaupunkien organisaatioihin ja rakenteisiin.